

Krzysztof Marcinkiewicz

UNIwersytet Jagielloński w Krakowie
Instytut Dziennikarstwa, Mediów
i Komunikacji Społecznej

KRZYSZTOF.MARCINKIEWICZ@DOCTORAL.UJ.EDU.PL
ORCID: 0000-0001-8348-1468

PANDEMIA I GLOBALNA
IZOLACJA JAKO KATALIZATOR
ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA
INFORMACYJNEGO
NA PRZYKŁADZIE
ZDALNEJ EDUKACJI

ABSTRAKT

Artykuł jest próbą określenia zmian, które są zauważalne w pandemii, a zarazem otwarciem dyskusji na temat kondycji kompetencji cyfrowych w zdalnej edukacji. Autor podejmuje wstępne badanie dostępnych danych dotyczących tego zagadnienia, analizując działania rządu i innych organizacji. Celem przedstawionych treści jest zapoczątkowanie badania wskaźników rozwoju społeczeństwa informacyjnego w okresie pandemii COVID-19.

SŁOWA KLUCZOWE: COVID-19, EDUKACJA,
SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE, KOMPETENCJE
CYFROWE

WPROWADZENIE

Początkowe doniesienia medialne, informujące o tajemniczym wirusie nadciągającym z Chin, nie dawały podstaw do budowania narracji o wielkim zagrożeniu. Dopiero następne tygodnie przyniosły wieści o masowych zachorowaniach na starym kontynencie i raptem rozpoczęło się budowanie atmosfery niepokoju wśród społeczeństwa. Praktycznie każda dziedzina życia społecznego, politycznego i gospodarczego musiała dostosować się do przyjętych rozwiązań prawnych, które z jednej strony ograniczyły swobodę obywateli, z drugiej zaś miały uwolnić służbę zdrowia od groźby całkowitej niewydolności i zapaści systemu wobec rosnących statystyk zgonów i zakażeń spowodowanych pandemią COVID-19. W każdym razie mimo ogólnie przyjętej globalnej izolacji życie społeczne wcale nie zamarło, ono po prostu dostosowując się do sytuacji, przyjęło w pewnych dziedzinach cyfrową formę, która zapewniła w pewnym wymiarze ciągłość codziennych praktyk obywateli, a zarazem dystans społeczny, który stał się nieodzownym elementem walki z koronawirusem. Kluczowe dla społeczeństwa dziedziny życia, jak praca, nauka czy kontakt z administracją publiczną, prawie całkowicie przeniosły się do internetu. Społeczeństwo nie miało zbyt dużo czasu na przygotowanie się do izolacji, ograniczeń gospodarczych i nowych reguł życia. Choć można uznać, że funkcjonujemy w społeczeństwie sieci (sieciowym), to dystans narzucony przez zamknięte szkoły, banki czy urzędy stał czymś zgoła innym (Castells, 2013, s. 63). Dlatego warto zastanowić się, w jaki sposób pandemia przyczynia się do wzrostu kompetencji cyfrowych i wykorzystywania nowych technologii do czynności, które dotychczas nie były mierzone wskaźnikami rozwoju społeczeństwa informacyjnego lub zaznaczały swoją obecność w niewielkim stopniu. Prezentowany tekst jest próbą określenia zmian, które są zauważalne w pandemii, a zarazem otwarciem dyskusji na temat kondycji kompetencji cyfrowych, które w niespotykany dotąd sposób zostały wystawione na próbę. Z pewnością okres pandemii obnażył niedoskonałości w funkcjonowaniu poszczególnych elementów sektora publicznego. Podejmuję tu wstępną analizę dostępnych danych opisujących zmiany w kategorii e-edukacji. Wielość zmian w życiu publicznym, które wpisały się w pandemię koronawirusa, pozwala postawić śmiało tezę, iż ślad po pandemii z pewnością pozostanie cyfrowy.

DLACZEGO COVID-19 MOŻE MIEĆ WPŁYW NA ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO?

Truizmem jest stwierdzenie, że siłą napędową rozwoju społeczeństwa informacyjnego zawsze była gospodarka, gdyż jej oddziaływanie jest na tyle szerokie, że obejmuje niemal wszystkie strefy życia (Nowina Konopka 2006, s. 23). Można mieć wrażenie, że obecnie najważniejsze czynności we wszystkich dziedzinach ludzkiej aktywności opierają się na technologiach informacyjnych i skupiają się na przetwarzaniu danych, których ujęcie w trakcie pandemii diametralnie się zmieniło (Bindra, 2020). Dzisiaj znane są pierwsze dane statystyczne, które wskazują, że setki tysięcy osób straciły środki do życia, należy więc zastanowić się, jak sprawić, by i tak już wielkie nierówności społeczne nie pogłębiały się. Decyzje podejmowane w 2020 roku będą jednymi z najważniejszych od pokoleń, gdyż z pewnością będą oddziaływać na ludzi na całym świecie przez wiele lat. Konieczne staje się zatem, aby rządy podejmujące te decyzje miały dostęp do najlepszych dostępnych informacji. Od początku ogłoszenia pandemii COVID-19, czyli od 12 marca 2020 roku, międzynarodowa społeczność statystyczna współpracuje z krajowymi urzędami statystycznymi i systemami na całym świecie, aby zapewnić dostępność danych i statystyk najlepszej jakości w celu wsparcia procesu decyzyjnego w trakcie kryzysu i po nim. Kluczowy dla państw członkowskich UE stał się Raport Eurostatu (Eurostat, 2020), który niejako konstytuuje międzynarodową współpracę. Raport został opracowany wspólnie przez 36 międzynarodowych organizacji pod egidą Komitetu ds. Koordynacji Działań Statystycznych (CCSA). Dane w nim przedstawione obrazują bezprecedensowy kryzys spowodowany pandemią, na który żaden aspekt życia społecznego nie jest odporny. Raport ten przedstawia bardzo wstępny szkic niektórych najnowszych dostępnych informacji na temat tego, jak COVID-19 wpływa na dzisiejszy świat. Wiedza ilościowa zawarta w dokumencie obejmuje różne aspekty życia, od wahań gospodarczych i środowiskowych po zmiany, które wpływają na jednostki pod względem dochodów, wykształcenia, zatrudnienia, oraz zmiany mające wpływ na usługi publiczne, takie jak lotnictwo cywilne i usługi pocztowe. W dokumencie położono również nacisk na skutki, jakie odczuwają niektóre grupy subpopulacyjne, takich jak kobiety i dzieci, a także regiony geograficzne. Przedstawione dane

sygnalizują zmiany w dziedzinach takich, jak: migracje, edukacja, ubóstwo, zdrowie psychiczne, ekonomia, gospodarka, rynek pracy, turystyka i inne.

DZIAŁANIE RZĄDU W ZAKRESIE EDUKACJI PODCZAS PANDEMII

Dariusz Piontkowski, minister edukacji narodowej, początkowo ogłosił ograniczenie funkcjonowania wszystkich jednostek oświatowych od 12 do 25 marca 2020 r. Oznaczało to zawieszenie wszelkich zajęć dydaktyczno-wychowawczych ze względów bezpieczeństwa. 20 marca 2020 roku Łukasz Szumowski, minister zdrowia, wprowadził na terenie Rzeczypospolitej Polskiej stan epidemii (odwołując wcześniejszy stan zagrożenia epidemicznego). Wobec tych wydarzeń decyzja o zamknięciu szkół została przedłużona do 10 kwietnia 2020 roku (rozporządzenie MEN z dnia 20 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19). Wprowadzony stan epidemii umożliwił działania w celu zorganizowania zdalnego kształcenia na czas ograniczenia funkcjonowania wszystkich placówek oświatowych. Aby uporządkować rzeczywistość pandemiczną, MEN wydało dwa rozporządzenia dotyczące zdalnej edukacji: pierwsze, zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19; oraz drugie w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19. Mimo ustalonego porządku prawnego, który zezwolił na realizację zdalnego nauczania wciąż trwała debata publiczna na temat przeprowadzenia egzaminów maturalnych i ósmoklasistów (Kwiatkowska, 2020). Finalnie egzaminy odbyły się: egzamin ósmoklasisty – 16–18 czerwca 2020 roku, zaś egzaminy maturalne – 8–29 czerwca 2020 roku, z pominięciem w większości przypadków egzaminów ustnych. 6 kwietnia 2020 r. premier Mateusz Morawiecki podczas spotkania z dziennikarzami przedstawił cztery etapy odmrażania gospodarki (Jastrzębski, 2020). Teoretycznie był to sygnał o stopniowym powrocie do stanu sprzed epidemii koronawirusa. Możliwość powrotu uczniów do szkół po edukacji zdanej oraz otwarcia żłobków i przedszkoli uwzględniono w trzecim etapie odmrażania życia

społecznego. 29 kwietnia premier ogłosił otwarcie żłobków i przedszkoli (rozporządzenie MEN z dnia 29 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19). Zdaniem premiera w drugim etapie otwierania gospodarki od 6 maja mogą funkcjonować żłobki i przedszkola, jednak decyzję o otwarciu konkretnej placówki będą podejmować jej właściciele lub organ założycielski. Natomiast w trzecim etapie odmrażania gospodarki od 18 maja umożliwiono prowadzenie zajęć: praktycznych w szkołach policealnych, rewalidacyjno-wychowawczych oraz wczesnego wspomaganie rozwoju i specjalistyczną rewalidację. Planowano również otwarcie placówek i instytucji z bazą noclegową i działalnością opiekuńczo-edukacyjną, jak np. ośrodki sportowe.

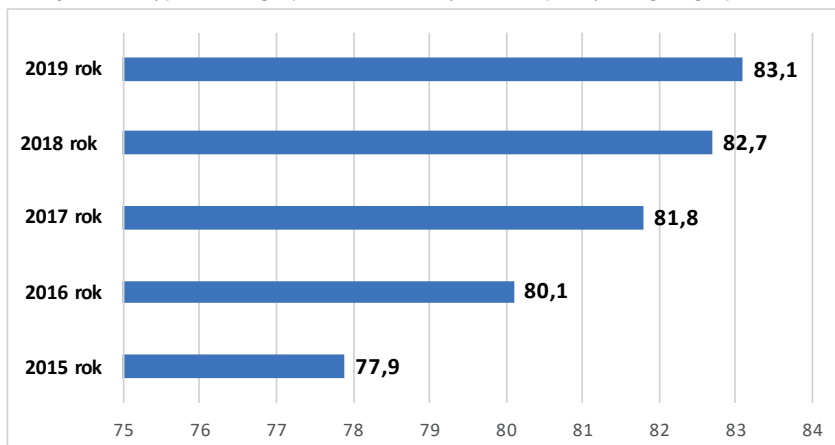
Od 25 maja umożliwiono prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych na etapie edukacyjnym klas 1–3 szkoły podstawowej, konsultacje z nauczycielami w szkołach dla maturzystów i uczniów ósmych klas, przede wszystkim z przedmiotów zdawanych na egzaminach. Konsultacje mogły się odbywać indywidualnie lub w małych grupach. Od tego momentu można uznać, iż rozpoczęło się przywracanie funkcjonalności placówek oświatowych do stanu sprzed 12 marca, niemniej jednak proces ten odbywał się przy zachowaniu wszelkich standardów bezpieczeństwa według wytycznych Ministerstwa Zdrowia i Głównego Inspektora Sanitaro-Epidemiologicznego (rozporządzenie MEN z dnia 29 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19). Jednym z głównych powodów otwarcia żłobków i przedszkoli była konieczność powrotu rodziców do pracy (Dereszyński, 2020), którzy mieli możliwość na czas zamknięcia szkół skorzystania z dodatkowego zasiłku opiekuńczego (Rzemek, 2020). Niektóre jednostki samorządu terytorialnego na własny koszt organizowały badania na obecność koronawirusa wśród pracowników ponownie uruchomianej placówki oświatowej (Szpunar, 2020).

E-EDUKACJA W CZASIE PANDEMII

Powszechnie wiadomo, iż wiedza, obok energii i żywności, jest trzecią najważniejszą wartością gospodarczą świata. Według wielu teorii to właśnie

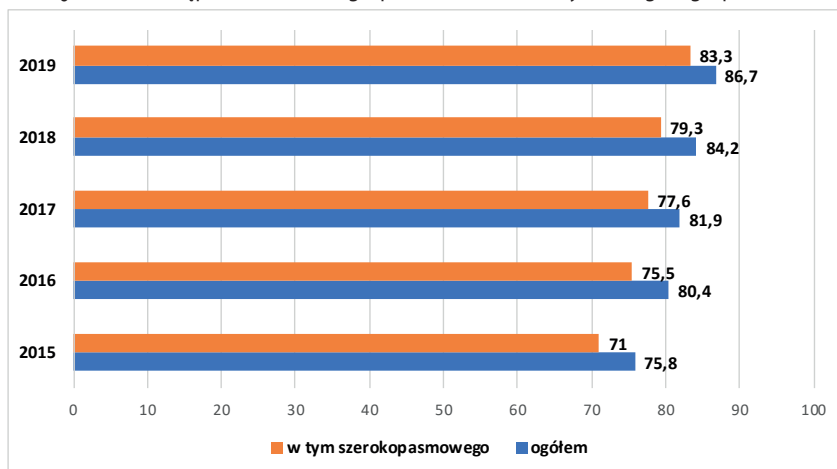
informacja w znacznej mierze stanowi fundament współczesnej gospodarki opartej na wiedzy (GOW). Wykorzystanie nowych technologii w edukacji zapewnia uczniom stały dostęp do wiedzy. Poprzez zastosowanie odpowiednich metod i narzędzi pracy online adresaci edukacji cyfrowej mogą stale rozwijać się zgodnie z ideą edukacji nielinarnej („wiedzy na żądanie”), umożliwiającej rozwój w dowolnym miejscu i czasie (Pyżalski, 2020). Niemniej jednak kluczową kwestią staje się wyposażenie gospodarstw domowych w urządzenia cyfrowe (m.in. komputery stacjonarne, laptopy), tak aby dostęp do edukacji cyfrowej był szeroki i ogólny w sytuacji, kiedy edukacja dzieci i młodzieży musiała przenieść się do sieci. Wprowadzenie zdalnej edukacji stało się w czasach pandemii koniecznością.

Wykres 1. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputery (% ogółu gospodarstw).

Źródło: opracowanie własne, na podstawie raportów Głównego Urzędu Statystycznego Rozwój społeczeństwa informacyjnego wydawanych w latach 2016–2019

Od 2015 roku zauważalny jest wzrost liczby gospodarstw domowych, które są wyposażone w komputery, w 2015 roku było to 77,9%, natomiast w 2019 roku 83,1%. Zaprezentowane dane wskazują, że sytuacja poprawia się w tym zakresie, jednak wciąż nie można stwierdzić, że całość populacji posiada sprzęt niezbędny do realizowania zdalnej nauki. Również niezwykle ważnym aspektem jest posiadanie łącza internetowego, które umożliwia komunikowanie się, pobieranie danych i czynne uczestnictwo w zdalnym nauczaniu.

Wykres 2. Dostęp do internetu w gospodarstwach domowych (% ogółu gospodarstw).

Źródło: opracowanie własne, na podstawie raportów Głównego Urzędu Statystycznego *Rozwój społeczeństwa informacyjnego wydawanych w latach 2016–2019*

Powyższe dane wskazują, że dostęp do internetu (w tym również szerokopasmowego) stale wzrasta, co wpisuje się w strategię cyfrowego rozwoju polskiego społeczeństwa (Program Polska Cyfrowa). Odsetek osób posiadających dostęp do internetu przewyższa wskaźnik wyposażenia gospodarstw domowych w sprzęt komputerowy ze względu na szeroką dostępność internetu mobilnego.

Zdalne nauczanie w okresie pandemii dotyczyło całej populacji pobierającej naukę na wszystkich etapach edukacyjnych w Polsce, począwszy od zajęć przedszkolnych, poprzez szkołę podstawową, liceum, aż po studia wyższe i inne kursy oraz szkolenia będące w zakresie zainteresowań dorosłych. Publikowane dotychczas raporty jasno wskazują wiele problemów, z którymi organizatorzy zdalnego nauczania musieli się zmierzyć (Kwolek, 2020). Firma Librus, która zajmuje się prowadzeniem elektronicznego dziennika i platformy dla nauczycieli w większości polskich szkół, w maju 2020 roku opublikowała raport dotyczący realizowania zdalnego nauczania w naszym kraju. Głównym celem była analiza i diagnoza nauczania przez internet oraz wyzwań, które zostały postawione przed uczniami i nauczycielami. Raport zawiera badania przeprowadzone w kwietniu i maju 2020 roku (Librus, 2020). Analiza porównawcza przeprowadzonych przez Librusa badań ankietowych jasno wskazuje, że poziom nieprzygotowania polskiej oświaty do prowadzenia e-lekcji jest duży, głównie z powodu braku odpowiedniego sprzętu. Wysokie wskaźniki ukazane na

wykresie 1, mogą być zadowalające, niemniej jednak badania nie brały pod uwagę rodzin wielodzietnych, a także dzieci z niepełnosprawnościami. Doniesienia medialne, na bieżąco informujące o sytuacji prowadzenia nauczania zdalnego w polskich rodzinach, wskazywały również na trudności związane z pracą zdalną rodziców, którzy podobnie jak dzieci, do swych codziennych obowiązków służbowych potrzebowali komputera z łączem internetowym. Kolejnymi trudnościami zaprezentowanymi przez Librusa są stosunkowo niskie kompetencje cyfrowe nauczycieli, którzy w początkowym etapie pandemii (marzec–kwiecień 2020 roku) rzadziej decydowali się na prowadzenie zajęć w formie wideokonferencji, co wpływało negatywnie na zaangażowanie uczniów i jakość przekazywania treści merytorycznych. Ponadto w treści raportu poruszono kwestie związane z brakiem kontaktu dzieci z rówieśnikami i dużym obciążeniu rodziców w związku ze wsparciem dzieci podczas zdalnego nauczania. Ważnymi aspektami stały się również warunki lokalowe, posiadanie odpowiedniego sprzętu towarzyszącego, jak np. słuchawki czy drukarka.

Warto również wspomnieć o innych ważnych raportach, które mogą być przyczynkiem do dalszych obserwacji rozwoju cyfryzacji edukacji w czasie pandemii COVID-19, takich jak np. raport Fundacji Centrum Cyfrowe (Tarkowski, 2020), który wskazuje na ujawniające się wykluczenie cyfrowe nie tylko uczniów, ale również samych nauczycieli. Najważniejsze wyzwania opisane w raporcie to:

- brak dostępności internetu szerokopasmowego o odpowiedniej przepustowości na niektórych obszarach kraju, szczególnie wiejskich;
- problemy z limitem danych w dostępie mobilnym do internetu – dotyczy to przede wszystkim połowy dzieci, które mają telefony na kartę;
- konieczność współdzielenia niezbędnego sprzętu (komputerów i laptopów) z rodzeństwem lub rodzicami. Ten problem według szacunków Fundacji Polska Cyfrowa dotyka co najmniej miliona uczniów (około 25% wszystkich uczniów);
- brak kompetencji do nauczania zdalnego i wykorzystania narzędzi cyfrowych u nauczycieli. Fundacja Polska Cyfrowa zaznacza, że nie posiada aktualnych danych o skali problemu, niemniej jednak szacuje, że może to dotyczyć nawet 30% nauczycieli, nieposiadających niezbędnych, podstawowych kompetencji (Tarkowski, 2020).

Raport Fundacji Polska Cyfrowa zawiera również rekomendacje dla nauczycieli, rodziców i uczniów dotyczące m.in. wykorzystywania smartfonów,

gdyż według danych UKE smartfony posiada 55% dzieci w wieku 7–9 lat, 80% w wieku 10–12 lat i 95% powyżej 13 lat. Fundacja zakłada, że istnieje niewielka grupa dzieci skrajnie wykluczonych, niemających dostępu ani do smartfona, ani do tableta, ani do komputera – liczy ona kilkadziesiąt tysięcy osób (Tarkowski, 2020).

Ministerstwo Edukacji Narodowej w okresie pandemii zainicjowało program grantowy dla samorządów w ramach projektu „Zdalna Szkoła” (Widera-Cichoń, 2020). Od 1 kwietnia do 20 września jednostki samorządu terytorialnego mogą składać wnioski o fundusze na niezbędny sprzęt dla dzieci, które borykają się z trudnościami w realizacji zdalnej edukacji. Sugerowana przez Ministerstwo cena jednego komputera lub laptopa nie powinna przekroczyć 3500 zł, a tabletu 1500 zł. Jeśli taki sprzęt zakupiono po 16 marca, a przed 1 kwietnia 2020 roku, to można go ująć we wniosku o dofinansowanie (Wniosek o sfinansowanie sprzętu do nauki zdalnej dla uczniów i nauczycieli).

Pomimo rządowego grantu, niezbędne stały się inicjatywy oddolne mające na celu zmniejszenie wykluczenia cyfrowego zarówno w skali kraju, jak i w społecznościach lokalnych. Szlachetna Paczka w dniach 14–17 maja zorganizowała wydarzenie on-line, podczas którego polscy streamerzy przez trzy dni grali w gry na żywo, organizowali konkursy z nagrodami i zbierali datki na zakup sprzętu dla dzieci wykluczonych cyfrowo. Podczas transmisji można było wesprzeć podopiecznych objętych innymi działaniami stowarzyszenia (np. Akademia Przyszłości), którzy nie posiadali dotychczas komputera i łącza internetowego. Dzięki tej akcji Szlachetna Paczka zebrała ponad 330 tys. zł (Kurek, 2020). W sieci pojawiały się również doniesienia o lokalnych inicjatywach, jak np. darmowe naprawianie i składanie komputerów w różnych punktach i zakładach informatycznych.

PODSUMOWANIE

Pandemia koronawirusa wymusiła przyjęcie zupełnie innego modelu życia społecznego. Sytuacja ta nie oszczędziła również edukacji. Decyzje podejmowane przez rząd miały na celu zapobiegnięcie rosnącej liczbie zachorowań na COVID-19. Można mieć wrażenie, że domowa izolacja i przeniesienie edukacji do sieci w wielu aspektach ujawniły braki w cyfryzacji polskiego społeczeństwa. Dostępne dane statystyczne pozwalają stwierdzić, że zarówno nauczyciele, jak i uczniowie i ich rodzice nie byli

przygotowani na taki porządek spraw. Kluczowe mogą okazać się wyniki badań publikowane w późniejszym czasie, które będą bardziej dopracowane metodologicznie, przede wszystkim pod względem szerszego zakresu obserwacji, a także przedziału czasowego. Zarówno niniejszy tekst, jak i inne dostępne dane stanowią jedynie sygnał dla przyszłych badań, gdyż nie możemy mówić jeszcze o kompleksowym ujęciu problemu, choćby ze względu na wciąż trwającą pandemię. Z pewnością dalszym obserwacjom należy poświęcić nadchodzący rok szkolny, który według zapowiedzi ministra Dariusza Piontowskiego ma rozpocząć się planowo w formie stacjonarnej (Kulej, 2020).

Ważne jest, iż wprowadzenie edukacji zdalnej z pewnością będzie miało pozytywne odzwierciedlenie w statystykach umiejętności technicznych i kompetencji cyfrowych w środowisku szkolnym. Szersze możliwości korzystania z istniejących i wypracowanych podczas pandemii narzędzi z pewnością przyczyni się do wzrostu zainteresowania np. elektronicznymi podręcznikami i innymi cyfrowymi zasobami, które dotychczas nie były wykorzystywane w tak dużym stopniu, jak w trakcie pandemii.

BIBLIOGRAFIA

- Castells, M. (2013). *Władza komunikacji*. Warszawa: PWN.
- Nowina Konopka, M. (2006). Istota i rozwój społeczeństwa informacyjnego. W: T. Białobłocki (red.). *Społeczeństwo informacyjne. Istota – rozwój – wyzwania*. Warszawa: WNiP.
- Pyżalski, J. (red.) (2020). *Edukacja w czasie pandemii wirusa COVID-19*. Pobrano z <https://zdalnie.edu-akcja.pl/> [dostęp: 10.07.2020].

NETOGRAFIA

- Bindra, V. (2020). *Leap into the future: COVID-19 crisis is forcing organisations to reinvent themselves*. Pobrane z: <https://yourstory.com/2020/05/covid-19-crisis-forcing-organisations-reinvent> [dostęp 10.07.2020].

- Dereszyński, T. (2020). *Przedszkola i żłobki otwarte od 6 maja 2020 r. Co rodzice i opiekunowie maluchów powinni widzieć w pytaniach i odpowiedziach?* [PORADNIK]. Pobrane z: <https://polskatimes.pl/przedszkola-i-zlobki-otwarte-od-6-maja-2020-r-co-rodzice-i-opiekunowie-maluchow-powinni-widziec-w-pytaniach-i-odpowiedziach/ar/c1-14951674> [dostęp: 10.07.2020].
- Jastrzębski, A. (2020). *Konferencja premiera. Maseczki nie wszędzie. Nowe zasady w ramach 4. etapu odmrażania gospodarki – harmonogram*. Pobrane z: <https://wiadomosci.wp.pl/konferencja-premiera-maseczki-nie-wszedzie-nowe-zasady-w-ramach-4-etapu-odmrazania-gospodarki-harmonogram-6514993197738113a> [dostęp: 6.07.2020].
- Kulej, M. (2020). *Dzieci wrócą do szkół we wrześniu czy jednak nie? Szef MEN mówi o „wariantach”*. Pobrane z: <https://wiadomosci.radiozet.pl/Polska/Powrot-do-szkoly-we-wrzesniu-Dariusz-Piontkowski-powiedzial-czy-dzieci-wroca-do-szkol-po-wakacjach> [dostęp: 5.07.2020].
- Kurek, P. (2020). *Gra Paczka. Walka z wykluczeniem cyfrowym najmłodszych*. Pobrane z: <https://antyweb.pl/gra-paczka-walka-z-wykluczeniem-cyfrowym-najmlodszych/> [dostęp: 10.07.2020].
- Kwolek, G. (2020). *Badanie Librusa: Nauka zdalna to fikcja*. Pobrane z: https://www.rmf24.pl/raporty/raport-koronawirus-z-chin/polska/news-badanie-librusa-nauka-zdalna-to-fikcja,nId,4439262?parametr=embed_linki [dostęp: 10.07.2020].
- Kwiatkowska, A. (2020). *Kiedy matura? Rzecznik praw dziecka: Uczniowie nie chcą trwać w niepewności*. Pobrane z: <https://wyborcza.pl/7,75398,25848163,kiedy-odbedzie-sie-matura-rzecznik-praw-dziecka-rodzice-i.html> [dostęp: 10.07.2020].
- Rzemek, M. (2020). *Zasilek opiekuńczy w czasie koronawirusa: dziura w ustawie szkodzi rodzicom*. Pobrane z: <https://www.rp.pl/ZUS/305279976-Zasilek-opiekunczy-w-czasie-koronawirusa-dziura-w-ustawie-szkodzi-rodzicom.html> [dostęp: 6.07.2020].
- Szpunar, O. (2020). *Kraków zdecydował: nie będzie testów na koronawirusa wśród pracowników szkół, przedszkoli i żłobków*. Pobrane z: <https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,25962244,t estowanie-odpornosci.html> [dostęp: 27.06.2020].

- Tarkowski, A. (2020). *Wpływ wykluczenia cyfrowego na edukację zdalną w Polsce – nasza analiza*. Pobrane z: <https://centrumcyfrowe.pl/czytelnia/wpływ-wykluczenia-cyfrowego-na-edukacje-zdalna-w-polsce-nasza-analiza/> [dostęp: 6.07.2020].
- Wiatrak, S. (2020). *Rodzice błagają o sprzęt dla dzieci do nauki zdalnej. Kto im pomoże?*. Pobrane z: <https://nowosci.com.pl/rodzice-blagaja-o-sprzet-dla-dzieci-do-nauki-zdalnej-kto-im-pomoze/ar/c1-14898793> [dostęp: 10.07.2020].
- Widera-Cichoń, A. (2020). *Zdalne nauczanie ze wsparciem. Pierwsze laptopy dla uczniów przed świętami*. Pobrane z: <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/zdalne-nauczanie-ze-wsparciem-pierwsze-laptopy-dla-uczniow-przed-swietami,169807.html> [dostęp: 10.07.2020].

USTAWY, ROZPORZĄDZENIA I RAPORTY

- GUS (2019). *Spółczesność informacyjna w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019*. Pobrane z: [https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-wyniki-badan-statystycznych-z-lat-2015-2019,1,13.html](https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-wyniki-badan-statystycznych-z-lat-2015-2019,1,13.html) [dostęp: 10.07.2020].
- Eurostat (2020). *How COVID-19 is changing the world: a statistical perspective*. Pobrane z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news> [dostęp: 2.07.2020].
- Librus (2020). *Nauczanie zdalne. Jak zmieniło się na przestrzeni czasu? Raport nr 2 z badania ankietowego, maj 2020*. Pobrane z: https://files.librus.pl/articles/00pic/20/05/29/librus/Librus_RAPORT2_nauczanie_zdalne_maj2020.pdf [dostęp: 2.07.2020].
- Raport Ministra Edukacji Narodowej na temat funkcjonowania szkół i placówek oświatowych w okresie COVID-19. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/edukacja/raport-ministra-edukacji-narodowej-na-temat-funkcjonowania-szkol-i-placowek-oswiatowych-w-okresie-covid-19> [dostęp: 10.07.2020].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 410).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 492).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. poz. 491).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 642).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 742).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 780).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 781).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 maja 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 891).
- Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (tekst jedn.: Dz.U. z 2019 r. poz. 1239 ze zm.).
- Wniosek o sfinansowanie sprzętu do nauki zdalnej dla uczniów i nauczycieli. Pobrane z: <https://samorząd.infor.pl/sektor/zadania/oswiata/3639852,Wniosek-o-sfinansowanie-sprzetu-do-nauki-zdalnej-dla-uczniow-i-nauczycieli.html> [dostęp: 4.07.2020].